

deze opvatting van de denkacte — eene definitie kan ik haar niet noemen — weinig zegt en niet juist is, beweer ik, dat men, ook naar dit criterium oordeelende, moet zeggen: denken zonder woorden is mogelijk: wij verbinden voorstellingen en begrippen, zonder woorden te gebruiken. Men moet echter bij het stellen, zoowel als bij het beantwoorden der vraag, onderscheiden tusschen bewust en onbewust denken. Wanneer wij met bewustheid in ons zelven denken, redeneeren, dan gebruiken wij meestal woorden; wij spreken in en met ons zelven, geven op de eene of andere wijze uitdrukking aan onze voorstellingen en begrippen in hunne verbinding of scheiding, zooals reeds Plato heeft opgemerkt ¹⁶⁾. Dat er echter een denken zonder woorden is en in en door ons geschiedt, bewijst m. i. het zoo dikwijls voorkomende geval, dat wij naar een woord of naar het juiste woord voor eene gedachte of eene voorstelling moeten zoeken. Uit het zoeken zelf blijkt, dat wij de voorstelling of wat het ook zij, wel hebben; wij beoordeelen daarnaar verschillende woorden, die ons door associatie of op eenige andere wijze voor het bewustzijn komen; wij beoordeelen ze naar den maatstaf, of ze passen om uit te drukken wat wij uitdrukken willen; passen ze niet, dan zoeken wij een ander woord, totdat wij het juiste gevonden hebben en zeggen: dát is het. We hebben dus de gedachte, maar het symbool voor de gedachte, het woord, hebben we niet.

Mill had betoogd dat de meening van sommige denkers, dat namen, of iets, 't welk daarmede aequivalent is, voor het oordeelen onmisbaar zijn, dat zonder deze geen sluitrede en derhalve ook geen inductie tot stand kan komen, onjuist is: wij hebben om uit een bijzonder feit tot een ander bijzonder